

Učit se být učitelem: K vybraným problémům učitelského vzdělávání

Lubomír Vojtěch Baar

Strouhal, M. (Ed.). (2021 (dotisk 1. vydání). Učit se být učitelem: K vybraným problémům učitelského vzdělávání. Karolinum.

Sborník, jehož editorem je Martin Strouhal, obsahuje příspěvky předních českých teoretiků v oblasti pedagogiky a didaktiky. V autorském kolektivu nacházíme jména jako Jaroslav Koťa, Josef Valenta či Hana Kasíková, kteří se rovněž habilitovali pracemi přispívajícími do pedagogického diskurzu. Kniha tak přináší názor renomovaných odborníků na vybrané okruhy pregraduální přípravy učitelů. Vzhledem k povaze knihy – sborníku bude po stručném představení závěrů jednotlivých autorů místo věnováno zásadním výstupům, které lze z tohoto díla abstrahovat.

V první kapitole autoři Strouhal spolu s Koťou poskytují kritiku systému kompetencí, v nichž přejímají názor Konrada Liessmanna, jenž je velmi známým kritikem kompetenčního systému vzdělávání. Povzdech, který Strouhal s Koťou činí směrem ke ztrátě výsadního postavení univerzit a jejich masifikaci, se dá vnímat jako připomenutí aktuálnosti Bertrandových soudobých teorií vzdělávání. Akademickou teorii vzdělávání Strouhal s Koťou nepřímo snad až obdivují, a ve svém příspěvku se zamýšlejí nad způsoby, jimiž by bylo možné univerzitám jejich elitní místo vrátit, přičemž zdůrazňují nutnost všeobecnosti a hloubky nabytého vzdělání, stejně jako specifický přístup ke vzdělávání učitelů. Vedle kritiky starého systému nabídli vizi filosofie výchovy jako léku na zkratkovitě vnímání pregraduální přípravy učitelů.

V kritice současného stavu pokračuje ve druhé kapitole i Petr Urbánek, jehož úsilí směřovalo k deskripci a zhodnocení akademického a kompetenčního pojetí učitelské přípravy. Urbánek kritizuje nekonkrétnost kompetenčního profilu a žádá jeho vyjasnění,

a spolu se Strouhalem i Koťou používá slova jako neoliberální tlak na univerzity, masifikace vzdělávání a poukazuje rovněž na nárůst popularity ekonomizace vzdělávání. Sám se přiklání spíše k akademickému pojetí přípravy učitelů, chce jej však vhodně doplnit a ve vybraných místech kombinovat s kompetenčním pojetím.

Příspěvek Josefa Valenty sleduje koncept provázanosti teorie a praxe a jejich aplikace ve vzdělávání budoucích učitelů. Valenta, podobně jako další autoři v této knize, vychází z Korthagena (2001 a 2011), který ve vztahu s metodikou vyučování představuje dva typy teorií – na jedné straně teorie abstraktní, vědecké, na straně druhé teorie vztahené více k praxi a reálným příkladům. Valenta působivým způsobem aplikuje Korthagenův koncept do podoby vysokoškolských didaktických seminářů, inspirovaných vyučujícími, kteří se na vysoké školy vrátili po několika letech působení v regionálním školství. Díky nim poskytuje cennou baterii metod a možností vedení výuky, a vedle vztahu teorie a praxe neopomíjí důležitost reflexe. Tu velice trefně definuje jako „*myšlenkové zpracování toho, co proběhlo*“ (Valenta, 2021, s. 98) a upozorňuje na její dvojí ráz: pamětní reprodukci, ale také prožití emoční zpětné vazby. Reflexi navrhuje využít nejen ve výše zmíněném schématu, ale rovněž při plánování výuky s vědomím chyb, jímž se chce učitel do budoucna vyvarovat.

Hana Kasíková se ve čtvrté kapitole věnuje palčivému problému stagnace vysokoškolské didaktiky i přes rozmach publikací k tématu v posledních letech. Téma dle jejího názoru zůstává nevytěžené a nedostatečně prozkoumané, terminologie tu a tam zůstává nejasná. Dále si pohrává s myšlenkou aplikace konstruktivismu do vysokoškolské podoby výuky a odkazuje se na příklady dobré praxe ze zahraničních zdrojů. Ona i Margareta Garabíková Pártlová, autorka páté a poslední kapitoly, hledají odpověď na přetrvávající kritiku absolventů fakult připravujících učitele, kteří podle ředitelů přicházejí do škol nepřipraveni na nástrahy praxe. Jedním z pramenů tohoto „nenaplnění poptávky po konkrétních rysech učitele“ může tkvít (a zde se autorky shodují) ve dvojím charakteru povahy akademického pracovníka. Garabíková Pártlová při prezentaci výsledků svého výzkumu připouští, že akademický pracovník, u něhož převažuje charakter vědce, ovlivňuje své studenty jinak, než je tomu u akademického pracovníka, jenž se spíše identifikuje jako pedagog. „Akademik – vědec“ ovlivňuje své studenty a předává jim převážně předmětové pedagogické kompetence (zaměřené na obsah), zatímco „akademik – pedagog“ předává didaktické pedagogické kompetence (zaměřené na způsob předávání obsahu) (Garabíková Pártlová, 2021). Dvojakost role „učitele učitelů“ je obtížně zachytitelná a Kasíková upozorňuje na kritický nedostatek výzkumných dat v této oblasti.

Po stylistické stránce jsou texty jednotlivých autorů přiměřeně členěné, jasné a s minimem gramatických chyb, lze z toho usuzovat na pečlivou ediční práci. Přestože jsou texty odborně laděné, nejsou přehlcené odbornými termíny a pro čtenáře jsou dle našeho názoru srozumitelné a čitelné.

Pokusíme-li se zhodnotit přínos této publikace, uznáváme, že vynáší na světlo bezesporu naléhavé potíže učitelské profese, obzvláště aspektu přípravy na ni. Autoři publikující v tomto sborníku se shodují na tom, že současná podoba vysokoškolského vzdělávání budoucích pedagogů není optimální a navrhuje prostředky, jimiž usilují na kompetenční pojetí výuky na VŠ, nevidí v něm všelék a odsuzují ho jako velice vágní, a cestu k nabytí kompetencí za nejasnou. Opačný pohled zaujímá Kasíková, podle níž je toto pojetí vítanou opozicí vůči přemíře akademičnosti, o níž se Koťa i Strouhal vyjadřují o poznání smířlivěji. Co lépe může dokazovat složitost reformy vzdělávání učitelů než tento rozpor?

Akademičtí pracovníci – vědci i pedagogové, zůstaneme-li u distinkce navržené Garabikovou Pártlovou, jsou (jak uvádí mj. Vašutová, 2002) vysoce expertní pracovníci, jejichž odbornost se tříbí i v diskuzích a názorových sporech o reformu přípravy učitelů. Shoda, jak se z tohoto sborníku zdá, zatím nemůže být dosažena, neboť spor o kompetenční pojetí vysokoškolské přípravy učitelů je pouze jednou z vícera třecích ploch, v nichž je nutné konsenzus (a snad i kompromis?) teprve najít. Jedno je však jisté – a zůstává přínosem této publikace – sice že započaly diskuze odborníků a postupné pojmenovávání problémů. Jaká bude reakce odborné veřejnosti na identifikované problémy, zůstává nejen otázkou, ale především klíčovou výzvou pro další utváření podoby pregraduální přípravy učitelů.

Literatura

- Korthagen, F. A. J. (2001). *Linking practice and theory: The pedagogy of realistic teacher education*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Korthagen, F. A. J. (2011). *Jak spojit praxi s teorií: didaktika realistického vzdělávání učitelů*. Paido.
- Vašutová, J. (2002). *Strategie výuky ve vysokoškolském vzdělávání*. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Kontakt:

Mgr. Lubomír Vojtěch Baar
student DSP Pedagogika
lubomirvojtech.baar01@upol.cz
UP, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd